

5è Capítol

Tot allò que volia saber sobre la llei Helms-Burton i no va trobar a la premsa

José Manuel Jarque i Isana Navarro

El 1958 Berlín es va llevar amb un mur de pedra i formigó que dividia Alemanya. El 1962 Cuba se'n va anar a dormir amb un embargament econòmic que separava el món en dos blocs. No obstant, si el 1989 s'esfondrava el *Mur de la Vergonya*, Cuba encara no ha vist caure el seu. Al contrari, la llei *Helms-Burton* és un maó més a la tàpia que els Estats Units s'ha dedicat a aixecar davant la illa del Carib des de fa tres dècades.

El 12 de març de 1996, Bill Clinton, president dels EUA, va signar l'anomenada "lleï per la llibertat i solidaritat democràtica a Cuba", més coneguda com a *Helms-Burton*. Va suposar la recruada de les disposicions que la *lleï Torricelli* (1992) havia adoptat contra Cuba, que prohibia a les empreses subsidiàries de companyies nord-americanes a tercers països negociar amb l'illa. A més, impedia a les embarcacions dels Estats Units que haguessin atracat a ports cubans entrar a ports nord-americanos durant els sis mesos següents.

Però la *lleï Torricelli* no ha aconseguit aturar la lenta recuperació de l'economia cubana. La sortida a la crisi econòmica del país s'explica, a grans trets, per la inversió estrangera, l'entrada de divises procedents sobretot del turisme i la diversificació de la producció agrícola. Cuba ha començat a descentralitzar i liberalitzar la seva economia, però "l'increment de les desigualtats, l'enriquiment d'alguns i l'empobriment d'altres, neutralitzen paradoxalment els beneficis que les autoritats podien esperar de la tímida recuperació econòmica"¹.

Les relacions comercials de Cuba amb altres països han suavitzat els efectes de la crisi econòmica sorgida, en part, pel bloqueig econòmic. L'exili cubà de Miami i els sectors polítics nord-americanos més conservadors, han exercit una pressió contínua perquè es radicalitzessin les sancions contra l'illa. La *Helms-Burton* és el resultat de les propostes al Congrés dels representants cubano-americanos Ileana Ros, Lincoln Díaz-Balart i Robert Menéndez, i de les esmenes del senador Jesse Helms i del membre de la Cambra de Representants Dan Burton; tots dos republicans.

El contingut essencial de la *Helms-Burton* es recull al quadre següent:

QUÉ PROPOSA LA HELMS-BURTON?

¹ J. M. Jarque i I. Navarro: *El bloqueig econòmic a Cuba*. 1997. Barcelona: Tróika, 1996, pàg. 3 11

<p>Títol I: Reforçament de les sancions contra el Govern de Castro</p>	<p>Estableix 16 disposicions polítiques contra Cuba, de les quals destaquen les següents:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Oposició a l'entrada de Cuba en institucions financeres internacionals i a l' Organització d'Estats Americans. -Sancions als països d'Europa Oriental que ajudin o col·laborin en la construcció de la central nuclear de Juraguá -Suport a persones i ONG independents a Cuba -Codificació de l'embargament: Subordinació de totes les disposicions del bloqueig a la decisió del Congrés. El president cedeix, en aquest àmbit, les seves competències en matèria de política exterior a l'òrgan legislatiu.
<p>Títol II: Suport a una Cuba lliure i independent</p>	<ul style="list-style-type: none"> -Estableix 28 requisits amb l' objectiu de legislar des dels EUA la forma de Govern, l'organització social i política de les institucions que hauria de tenir Cuba perquè el seu Govern es considerés legítim. -Ressalta que el canvi de les institucions actuals i la transició cap a una economia de mercat és insuficient. Demana que es retornin totes les propietats nacionalitzades el 1959.
<p>Títol III: Protecció dels drets de propietat dels nacionals nord-americans</p>	<ul style="list-style-type: none"> -Els ciutadans nord-americans, inclosos els d'origen cubà, que hagin sofert expropiacions des del 1959, poden querellar-se als tribunals dels EUA contra les empreses estrangeres que "trafiquin" des de les instal·lacions o espais on es trobaven les propietats reclamades. <p>LIMITACIONS</p> <ul style="list-style-type: none"> -Només s'hi inclouen les propietats que van ser nacionalitzades a nord-americans i no es preveuen les valorades per sota dels 50.000 \$. Tampoc s'hi inclouen les instal·lacions diplomàtiques ni residències. -No se sanciona el comerç en general no vinculat a aquestes propietats. -Tampoc se sanciona el finançament bilateral general a l'economia cubana. -La llei nordamericana estableix que la jurisdicció de les cambres legislatives dels Estats Units només s'aplica a les empreses presents a l'economia dels EUA.
<p>Títol IV: Exclusió de determinats estrangers</p>	<p>Dóna permís al secretari d'Estat i al Fiscal General (ministre de Justícia) per denegar el visat o excloure del territori dels EUA qui "trafiqui" en "propietats nord-americanes" així com el seu cònjuge, fills menors d'edat o representants.</p>

Font: Llei Helms-Burton i Documentació Gris originada per l'administració cubana.

Llei "per la llibertat i solidaritat democràtiques cubanes"?

“[...]és possible que un país [Cuba] pugui treballar en la resolució dels seus problemes domèstics en comptes de fer-ho per a un amo estranger, etc. Aquest és el missatge perillós. Tothom ha d’entendre que la gent que envia aquest missatge ha de ser seriosament ferida; no només s’ha de deixar fora del negoci, sino colpejar-la amb força, a l’estil d’un Senyor de la Mafía”. (Noam Chomsky, a *Juventud Rebelde*, 31-12-96)

Els Estats Units van justificar l’aplicació de la *Helms-Burton* com a element indispensable per forçar una transició cap un sistema democràtic a Cuba. Han utilitzat el mateix argument a totes les intervencions que ha fet a la resta de països llatinoamericans, com Nicaragua (1981-1990), El Salvador (1984-1990), Panamà (1991-...), perquè pretenen investir-se com a gendarme internacional de la democràcia.

Però darrere del missatge institucional de la llei, s’amagaven els interessos dels diferents actors en el conflicte. Per l’exili cubà establert a Miami, la *Helms-Burton* era una forma de pressionar Castro per acabar amb un sistema polític que li és hostil. L’ensorrament del castrisme suposaria pels cubano-nord-americans la possibilitat de recuperar les propietats que els van expropiar el 1959. Una transició, legislada des dels EUA, cap un “govern democràticament escollit” establiria un règim polític favorable als interessos del *lobby* cubà de Miami.

Dins dels Estats Units hi havia sectors no cubans interessats en l’aplicació de la llei. La signatura de la *Helms-Burton* va coincidir amb la campanya electoral del 1996, i **“Clinton aprovechó las posibilidades electorales de la firma de esta ley para mejorar su posición en Florida, un Estado que se inclina por los Republicanos”.** (*El Periódico*, 13-3-96)

La comunitat de Miami té un gran pes electoral a Florida. La *Helms-Burton*, com la *Torricelli*, va ser promoguda durant la campanya presidencial. Respon a estratègies dels candidats a l’oposició. Cal recordar que el 1992 les pressions del llavors candidat demòcrata a la presidència, Bill Clinton, van contribuir al fet que Bush acabés signant la llei *Torricelli*. Durant les eleccions presidencials del 1996, en plena en la “crisi de les avionetes”, els republicans Buchanan i Dole van utilitzar la mateixa tàctica:

“Si fos president ordenaria que la nostra força aèria sortís a patrullar pels estrets de Florida i abatés qualsevol avió cubà que disparés contra civils en aigües internacionals”. (Declaracions Pat Buchanan, *Avui*, 27-2-96)

“Aquesta nova mostra d’horror ha sigut possible perquè durant els últims tres anys Bill Clinton ha estat intentant caure-li bé a Fidel Castro”. (Declaracions de Bob Dole, *Avui*, 27-2-96)

No obstant, dins dels EUA també hi havia importants diaris, empreses i sectors polítics que es van manifestar en contra de l’aplicació de la *Helms-Burton*.

“[...] los más de 30 años de bloqueo han obstaculizado severamente la adquisición de medicinas y equipos médicos por parte de Cuba, acceso que se hizo más reducido después

de la aplicació de la Ley Torricelli en 1992”. (Doc. Anthony Kirkpatrick. *The Lancet*, 30 de novembre de 1996. Recollit a *Juventud Rebelde*, 29-12-96).

“‘Una mala ley sobre Cuba’ editorializaba la semana pasada el diario *The New York Times* [...] *The Wall Street Journal* y *The Washington Post* se han sumado también a las críticas. Para el senador Christopher Dodd, la ley es ‘estúpida e imprudente’, pero se ha hecho ‘imparable’ por el acto de terrorismo de Cuba con las avionetas”.
(*El País*, 6-3-96)

De les declaracions del senador Dodd es desprèn que el Govern dels Estats Units van utilitzar la crisi de les avionetes per justificar l’enduriment de l’embargament a Cuba. El mateix ve fer el president nord-americà:

“Firmo esta ley en nombre de los cuatro hombres que murieron cuando sus aviones fueron abatidos el 24 de febrero”. (Declaracions de Bill Clinton publicades a *El Periódico*, 13-3-96)

D’aquesta manera, Clinton va legitimar la seva actuació davant els congressistes demòcrates contraris a la llei, davant de la comunitat internacional i entre els centres d’opinió nord-americans que compartien els arguments dels europeus i els caribenys. Clinton volia cuidar la seva imatge a l’exterior, especialment on havia obtingut més i millors èxits polítics. L’aplicació incondicional de la *Helms-Burton* podria haver comportat el deteriorament de les seves bones relacions amb la UE i altres organismes internacionals:

“Cuba enfrenta a EUA con sus aliados”.
(*El Periódico*, 1-3-96)

Així, no és sorprenent la notícia que:

“Clinton suspende de nuevo parte de la ley *Helms-Burton* contra Cuba”.
(*La Vanguardia*, 17-7-97)

Els Estats Units no en sortien econòmicament beneficiats

Les disposicions que adoptava la llei tampoc eren compartides per les empreses nord-americanes que el text legislatiu apartava del mercat cubà.

En el cas de la *Helms-Burton* van estar més importants els interessos polítics que els econòmics. La comunitat de cubans a Miami, l’opinió pública nord-americana, majoritàriament anticastrista, i les pressions de l’oposició republicana, majoria al Congrés, han decantat la balança en favor de la signatura de la llei. No obstant això, en aquell moment es podia afirmar que:

“De hecho, la política estadounidense frente a Cuba está en un punto de viraje. Hay una especie de equilibrio. A la comunidad empresarial el bloqueo ya no le hace bien, pero hay otras fuerzas que quieren asegurar que nadie adopte malas ideas de los cubanos”. (Noam Chomsky, recollit a *Juventud Rebelde*, 31-2-96)

Cuba és un dels fracassos més grans a l'Amèrica Llatina dels EUA. La petita illa del Carib ha estat capaç de resistir nou administracions nord-americanes. Sembla que el conflicte només s'acabarà si una de les parts enfrontades cedeix. Mitjançant l'aprovació de la *Helms-Burton* els Estats Units van posar de manifest la seva intenció d'arribar fins al final. I, per la seva banda, Castro tampoc semblava tenir la intenció d'afluixar, sino que continuava atribuint al bloqueig totes les dificultats de la situació cubana i en fa un element legitimador del seu règim.

“[...]Por eso no creo que el enemigo esté pensando hoy en invasiones, el enemigo está pensando en leyes Torricelli, leyes Helms-Burton, para agravar las dificultades del país, para promover el descontento, para promover el desorden en el país, y ha costado mucho esfuerzo, mucho trabajo y mucho sacrificio crear un país unido, crear un país ordenado, para que vengan estos bandidos imperialistas a explotar todas estas condiciones para dividir al pueblo, para reblandecerlo, para crear el descontento [...]”.(Discurs pronunciat per Fidel Castro en el 35è aniversari de la Unió de Joves Comunistes. *Juventud Rebelde*, 6-4-97)

LA 'HELMS-BURTON' I LA PREMSA

La llei *Helms-Burton* és una fase més del conflicte que enfronta a Cuba i als EUA des de fa 30 anys. Però a la informació dels mitjans el problema es va presentar de forma autònoma. Els quadres següents són un recordatori d'alguns moments significatius dins les diferents etapes d'aquest conflicte:

Quadre- 1. RESUM DE L'EVOLUCIÓ DE L'EMBARGAMENT A CUBA

Actuacions nord-americanes prèvies a l'establiment del bloqueig:

-27 d'agost de 1959: L'American Foreign Power, companyia subsidiària d'Electric Bond and Share i matriu de la Companyia Elèctrica de Cuba, cancel·la un finançament de 15 milions de dòlars

-17 d'octubre de 1959: La Casa Blanca s'oposa a una transacció de caràcter oficial.

-Segona quinzena de març de 1960: L'administració dels EUA suspèn les vendes d'helicòpters a l'Havana.

-Maig de 1960: Disminueix el nombre de vaixells que arribaven a ports de la capital cubana per transportar mercaderies cap als EUA

-29 de juny de 1960: Suspensió del subministrament de petroli a l'Havana per part de les companyies Texaco, Esso i Shell.

-6 de juliol de 1960: Es retalla a Washington la quota sucrera cubana.

-20 d'octubre de 1960: El Departament de Comerç dels EUA impedeix les exportacions a Cuba, amb l'excepció dels aliments no subsidiats, les medicines i alguns subministraments mèdics específics.

-Segona quinzena de desembre de 1960:
Washington adjudica a altres nacions el sucre que cinc mesos abans havia deixat de comprar a Cuba

-3 de gener de 1961:
Suspensió de les relacions diplomàtiques i consulars amb Cuba.

-3 de febrer de 1962: Establiment de l'embargament total

Prohibició de la importació als Estats Units de tots els productes d'origen cubà, a més de tots els productes des de o a través de Cuba”.

Moments destacats recents:

-23 d'octubre de 1992: Pressionat per Bill Clinton, aleshores candidat a la presidència, Bush firma la “Llei per la Democràcia Cubana” o *Llei Torricelli*.

-18 d'agost de 1993: Durant la *crisi dels balseiros*, Bill Clinton decideix retirar els privilegis migratoris als cubans.

-23 de febrer de 1996: Dos avions cubans abaten dues avionetes de l'organització “Hermanos al Rescate” quan volaven dins de l'espai aeri de Cuba.

-12 de març de 1996: Bill Clinton firma la “Llei per la llibertat i solidaritat democràtica cubanes” o llei *Helms-Burton*.

-17 d'abril de 1997: La condemna internacional que suscita l'aplicació de la *Helms-Burton* obliga Clinton a cuidar les seves relacions amb alguns organismes com la UE. La UE i els EUA arriben a un principi d'acord per reformar alguns aspectes de la Llei

-17 de juliol de 1997: Clinton suspèn sis mesos més l'aplicació dels apartats que perjudiquen les inversions estrangeres a la Illa.

Font: VALLE, L. y ÁGUILLA, A. (Ed.) (1992) *Historia de un bloqueo: Estados Unidos asedia a Cuba por más de treinta años*, Editora política, Ciudad de la Habana, 36pp. i elaboració pròpia

Quadre- 2. ESMENES presentades contra CUBA entre el 1987 i el 1991

·Pepper (Claude Pepper- Cambra de Representants)

Presentada a la Llei de Comerç. El representant comercial dels EUA estaria autoritzat a recomanar un conjunt de disposicions per la recuada de l'embargament. Proposa limitar l'accés als vaixells que arribessin a Cuba i efectuessin allà negocis als ports i el comerç amb els EUA.

·Mack (Connie Mack- Senador)

Prohibeix a les empreses subsidiàries de companyies dels Estats Units establertes a tercers països la realització d'operacions amb Cuba.

Smith (1991-Lawrence Simth- Subcomitè d'Assumptes Hemisfèrics)
Prohibició a les subsidiàries dels Estats Units del comerç amb Cuba sobre la base que no siguin atorgades, sota cap concepte, emissions de llicències per a aquest tipus de transacció; la incautació, decomís i venda pels EUA.

Font: VALLE, Lucía y ÁGUILLA, Anolan (Ed.) (1992) *Historia de un bloqueo: Estados Unidos asedia a Cuba por más de treinta años*, Editora política, Ciudad de la Habana, 36pp.

Quadre- 3. ACCIONS DIRIGIDES a FORÇAR el SETGE a CUBA

-Principis d'octubre de 1990:

Oposició del Poder Executiu a què la TV dels Estats Units estableixi acords amb l'Havana per la transmissió dels XI Jocs Panamericans.

-Segon semestre de 1990:

Es limiten els viatges entre Miami i la capital cubana.

-Segona quinzena de febrer de 1991:

Els EUA neguen el permís per viatjar a l'Havana a l'avió Orbis.

-17 de maig de 1991:

El vet de la Casa Blanca frustra l'exportació a Cuba des de Brasil de cinc aeronaus de transport.

Font: VALLE, Lucía y ÁGUILLA, Anolan (Ed.) (1992) *Historia de un bloqueo: Estados Unidos asedia a Cuba por más de treinta años*, Editora política, Ciudad de la Habana, 36pp.

La premsa es fa ressò dels conflictes quan aquests arriben a un moment àlgid o límit. Els mitjans de comunicació en general, com a conseqüència de la rapidesa amb què ha de tractar un tema nou, tendeixen a informar només dels fets més recents. És a dir, pateix de cronofàgia². D'altra banda es genera una espiral de notícies que giren al voltant d'uns temes limitats i repetits i que al final no aporten res de nou. El resultat d'aquesta dinàmica de funcionament és un involuntari *efecte narcòtic* per part dels mitjans: Aparentment el lector està informat de l'evolució del problema, però en realitat, a partir de las notícies diàries, no té elements suficients per conèixer les causes del conflicte. Això és el que va passar amb la *Helms-Burton*.

El lector del diari sabia al moment quina havia estat l'última decisió o declaració de Clinton o de Castro. Tanmateix, no tenia accés a una visió global del conflicte, que no es presentava com un procés, sinó com una juxtaposició d'esdeveniments. L'exemple més clar va ser la manera en què la premsa va establir una relació causa-efecte entre la crisi de les avionetes i l'aparició de la *Helms-Burton*.

Els mitjans de comunicació van contribuir a centrar el conflicte de la *Helms-Burton* en l'enduriment o intensificació de l'embargament:

“La condena a la intensificación del embargo norteamericano a Cuba centra los debates [...]”
(*La Vanguardia*, 16-10-95)

² Cronofàgia, procedent del grec *chronos* (temps) i *phagia* (menjar), és el fet de menjar-se el temps, és a dir, de perdre'l. En el context de la comunicació, es refereix a la manca de profunditat i anàlisi dels fets, limitant-se a informar dels últims desenvolupaments sense explicar-ne les causes i conseqüències. Font: *La Vanguardia*, 16-10-95.

“[...] la V Cumbre Iberoamericana de jefes de Estado y Gobierno incorpora un añadido condenando explícitamente el endurecimiento del embargo contra la isla [...]”
(*El País*, 18-10-95)

“[...] el president es va mostrar igualment més inclinat a acceptar la llei *Helms-Burton*, que fa temps van aprovar les dues cambres del Congrés, i que fins ara havia promès vetar. És una llei que endureix l’embargament contra Cuba perquè castiga les empreses que negocien amb propietats confiscades a ciutadans nord-americans”. (*Avui*, 27-2-96)

“La próxima entrada en vigor de la ley *Helms-Burton*, que endurecerá el embargo contra Cuba y trata de impedir además las inversiones extranjeras en la isla, [...]”
(*El Periódico*, 1-3-96)

“El presidente Bill Clinton firmó ayer en Washington una ley diseñada para endurecer el embargo contra Cuba y asfixiar las inversiones extranjeras en la isla, [...]”
(*El Periódico*, 13-3-96)

“[...]en contra de la recentment aprovada llei *Helms-Burton* Burton, que endureix el bloqueig econòmic imposat pels Estats Units contra Cuba.” (*Avui*, 2-5-96)

La premsa es va limitar a qualificar l’embargament de manera que no explicava en quina mesura i quins sectors afectava. Els mitjans no en van fer cap crítica, i es van presentar davant dels lectors com a notaris dels esdeveniments. Els diaris només van mencionar “l’enduriment” de l’embargament, sense qüestionar en cap moment l’existència del bloqueig dels EUA a Cuba.

La informació també es va centrar en el títol III de la llei:

“...permite sancionar a aquellas compañías extranjeras a particulares que adquieran o inviertan en Cuba propiedades norteamericanas nacionalizadas por Castro, a las que hace 35 años se han añadido todas las de cubanos exiliados que han adquirido la nacionalidad de EUA”. *El País*, 26 de febrer de 1996

“[...] És una llei que endureix l’embargament contra Cuba perquè castiga totes les empreses que negociïn amb propietats confiscades a ciutadans nord-americans”
(*Avui*, 27-2-96)

“[...]Más polémica es aún la cláusula que permite a los ciudadanos de EUA demandar ante los tribunales estadounidenses a los extranjeros que usen propiedades con

valores superiores a 6,25 millones de pesetas confiscadas por el gobierno cubano desde el 1 de enero de 1959”.

(*El Periódico*, 13-3-97)

“[...]una de las provisiones de la ley[...]permite negar visado de entrada en EUA a cualquiera que se beneficie de propiedades confiscadas por el castrismo a cubanos ahora radicados en EUA”.

(*El Periódico*, 1-3-96)

“La Comisión de Derechos Humanos de las Naciones Unidas condenó ayer la imposición de sanciones económicas extraterritoriales como las que representan la ley *Helms-Burton*, que penaliza a las compañías extranjeras que comercian o invierten en Cuba”. (*El País*, 4-4-97)

“[...]Clinton, suspendió de nuevo ayer durante seis meses las cláusulas de la ley *Helms-Burton* que penalizan a las empresas extranjeras que hacen negocios con propiedades confiscadas por el régimen castrista [...]”

(*El Periódico*, 17-7-97)

“[...]la *Helms-Burton* que permite a los ciudadanos estadounidenses denunciar ante los tribunales de Estados Unidos a los extranjeros que emplean en sus negocios en Cuba propiedades confiscadas por el régimen castrista”.

(*El País*, 17-7-97)

“Los norteamericanos seguirán sin poder demandar a los empresarios que hagan negocios en Cuba con sus posesiones confiscadas por la revolución castrista de 1959”.

(*La Vanguardia*, 17-7-97)

En realitat, del títol III només es detallaven els perjudicis que les disposicions causaven a les empreses estrangeres. Tanmateix, la llei *Helms-Burton* infringia diversos acords internacionals i lleis nord-americanes, segons les dades extretes de documentació gris originada per l'Administració cubana i no contradita públicament pels EUA.

Algunes contradiccions amb altres legislacions internacionals de la *Helms-Burton* són: “la restricció, als ciutadans nord-americans, a la llibertat de viatjar” (102 c) i d), que viola la 5a esmena de la Constitució nord-americana; “la suspensió de fons a institucions financeres internacionals que aportin fons a Cuba”(104 b)), que vulnera acords de l'FMI, del BM, o de l'ACFI, entre d'altres, ja que aquestes institucions prohibeixen restriccions, regulacions, controls o moratòries de qualsevol naturalesa contra les seves accions o propietats; “l'establiment de limitacions al President perquè no pugui assignar ajuda al poble cubà i per aixecar l'embargament”(202 i 204) infringeix, en aquest àmbit, la vàlida històrica que se li atorgava al poder executiu per dirigir la política exterior.

La *Helms-Burton* també violava les normes de l'Organització Mundial del Comerç (OMC) un fet que va ser denunciat pel Japó i per la UE. I, per acabar, “la prohibició

d'entrada als EUA als estrangers que "trafiquin" amb antigues propietats nord-americanes" vulnerava articles del GATT que es referien al lliure moviment de persones en funció del comerç. També infringia el Tractat de Lliure Comerç (TLC) nord-americà.

La desaparició progressiva de Cuba als mitjans

Els mitjans tampoc van informar, en les notícies diàries sobre la *Helms-Burton*, de les conseqüències que tenia per al poble cubà l'enduriment de l'embargament. Les víctimes del conflicte s'omitién, i per saber alguna cosa sobre la realitat cubana calia consultar revistes especialitzades o reportatges als suplementos dominicals³.

Una altra característica de la dinàmica informativa del conflicte va ser l'evolució de l'atenció dels mitjans a l'illa durant les primeres notícies aparegudes sobre la *Helms-Burton* a la progressiva reducció del conflicte a un *tête-à-tête* entre dues econòmiques: els Estats Units i la Unió Europea. En la informació diària sobre el conflicte, Cuba va passar a ocupar un segon pla. Es dona més rellevància a qui té més poder en l'escenari internacional:

(Cuba subjecte)

"L'Havana mai acceptarà la recolonització que suposa la llei Helms-Burton". (*Avui*, 12-7-95)

"Cuba protesta massivament contra la llei Helms-Burton"
(*Avui*, 2-5-96)

(Cuba desapareix)

"EUA y la UE alcanzan un principio de acuerdo para modificar la ley Helms-Burton" (*La Vanguardia*, 12-4-97)

"La UE decidirá si ratifica el acuerdo de principio sobre la ley Helms-Burton" (*El Periódico*, 12-4-97)

"La Unión Europea aprueba el preacuerdo con EUA sobre la ley Helms-Burton-Burton" (*El Periódico*, 17-4-97)

Així doncs, el conflicte semblava cada cop més europeu que cubà, ja que la premsa va passar a centrar molta de la informació en els interessos de la UE i de les empreses espanyoles a Cuba.

"España es el primer inversor directo europeo en Cuba"
(*El País*, 19-2-95)

³-"Cuba desapareix dels mitjans", *El Periódico*, 2 de març de 1994. "Cuba desapareix dels mitjans", *El Periódico*, 15 de març de 1995. "Cuba desapareix dels mitjans", *El Periódico*, 14 de març de 1995.

“Empresarios españoles que asisten a un seminario sobre inversiones en la isla piden que se oculten sus nombres”
(*El País*, 7-5-96)

Els actors del conflicte

La UE no és l'únic actor “afegit” que s'incorpora de forma explícita en el conflicte arran de la *Helms-Burton*. El títol III de la llei el va internacionalitzar. Va canviar la manera d'informar sobre aquest tema. Es va abandonar la tradicional dicotomia Cuba *versus* els EUA. Així doncs, en la informació sobre la llei es va passar a utilitzar una fórmula molt més oberta i dinàmica en què hi intervenien altres organitzacions internacionals. Hi apareixien organismes com la Comissió de Drets Humans de l'ONU, la Conferència Iberoamericana de Caps d'Estat, l'Organització Mundial del Comerç o l'FMI. També hi intervenen països com Mèxic, el Canadà o Espanya, i personatges como Joan Pau II i Abel Matutes, entre d'altres.

Alguns factors condicionants en el grau d'explicació d'un determinat conflicte són la llunyania, el coneixement i familiaritat del lloc en què es produeix, així com l'acotació de la quantitat del número d'actors. Pel que fa a la *Helms-Burton* hi va haver un reduccionisme considerable dels protagonistes en pugna. Alguns, com els ciutadans cubans, van desaparèixer. D'altres apareixien esporàdicament:

“El papa intercede por Cuba en EUA”
(*El Periódico*, 5-10-95)

“Ferreiro [empresari espanyol arrestat a Miami] se declara ‘no culpable’” (*El Periódico*, 12-4-97)

Pel que fa als actors que acaparen l'atenció dels mitjans, els poden agrupar en protagonistes col·lectius i protagonistes individuals. Bill Clinton és l'únic actor individual que hi apareix de manera constant. Castro, en aquell moment, no va tenir la mateixa rellevància que en altres fases del conflicte cubà. El protagonisme de Clinton a la premsa es deu sobretot al fet que, en el sistema polític nord-americà, la política exterior és competència del president i, en segon lloc, al seu poder de vet sobre les lleis.

Hi ha diferents classes de protagonistes col·lectius:

- I. Els països en conflicte: Cuba i els EUA
- II. Alguns organismes internacionals: la UE i d'altres:

“La condena del embargo a Cuba centrará los debates de Bariloche [V cimera Iberoamericana de caps d'Estat i de Govern]” (*La Vanguardia*, 16-10-95)

“Cuba enfrenta a EUA con sus aliados”
(*El Periódico*, 1-3-96)

“La Comisión de Derechos Humanos de la ONU condena la ley Helms-Burton” (*El País*, 4-4-97)

III. Institucions nordamericanes: el Congrés i el Senat:

“El Senado de Estados Unidos aprueba la ley que endurece el embargo a Cuba” (*El País*, 6-3-96)

“El Congreso norteamericano se opone a cualquier modificación de la Helms-Burton” (*La Vanguardia*, 13-4.-7)

“Nuevo reto del Congreso a Clinton” (*El Periódico*, 13-4-97)

IV. Grups de pressió: exili cubà de Miami i lobbies nord-americans anticastristes:

“El exilio cubano protesta por el nuevo aplazamiento de la ley Helms-Burton” (*El País*, 17-7-97)

Però la premsa sempre presentava només dos subjectes enfrontats: Clinton i el Congrés, Cuba i la UE, els EUA i la UE, Cuba i els EUA, Cuba i Espanya. La Unió Europea i Cuba van mantenir reunions paral·leles al desenvolupament del conflicte. El mateix va passar entre Cuba i Espanya, on es va produir un incident diplomàtic. Les relacions entre els diferents subjectes són un indicador sobre l'evolució d'un conflicte. Així, algunes aparicions de Clinton van marcar moments d'inflexió, ja que van comportar l'“afluixament” o l'“enduriment” de l'embargament:

“Clinton afluixa el bloqueig a Cuba” (*Avui*, 7-7-95)

“Clinton anuncia un enduriment de les sancions contra Cuba” (*Avui*, 27-2-96)

“Clinton acentúa la presión sobre Cuba”
(*El Periódico*, 13-3-97)

“Clinton suspende de nuevo parte de la ley Helms-Burton contra Cuba” (*La Vanguardia*, 17-7-97)

“Clinton suspende 6 meses más la aplicación de la ley Helms-Burton- contra Cuba” (*El Periódico*, 17-7-97)

A més a més, les relacions entre els actors segueixen generalment la fórmula *col·lectiu A versus col·lectiu B*. Tanmateix, quan el subjecte de l'acció era Clinton o un altre actor individual conegut, la forma que s'utilitzava era la d'*individu A versus col·lectiu B*. Quan les informacions es referien o provenien de l'illa s'utilitzava preferentment l'actor col·lectiu *Cuba*. Una explicació d'aquest fet podria ser l'alt grau de desconeixement que la majoria dels lectors tenen sobre les persones amb responsabilitat política a la illa, alimentat per la poca atenció que reben per part dels mateixos mitjans.

inversiones de capital extranjero[...]". (Raúl Castro.
Trabajadores, 2-12-96)

Encara que aparentment els discursos fossin diferents, tots tres afirmaven, en essència, que les disposicions econòmiques eren necessàries. La direcció i la contundència amb què s'havien d'aplicar era el que distingia el posicionament de cada actor.

El discurs de la premsa s'explicita a partir de la presa de posició davant el conflicte. El rebuig a la llei va ser clar, ja que es van prioritzar totes les informacions que condemnaven la *Helms-Burton*. Els exemples abans esmentats en són una mostra. Els motius poden ser diversos. Des de simpatia cap a Cuba fins a la defensa dels interessos econòmics que la Unió Europea i les empreses espanyoles tenen a l'illa. No s'ha d'oblidar que els mitjans de comunicació, al cap i a la fi, no deixen de ser empreses pertanyents a estructures financeres molt complexes amb extenses relacions.

La premsa també va assenyalar que la firma de la llei per part de Clinton responia a interessos electorals com a conseqüència de la importància del *lobby* cubà de Miami:

"[...]La reunió amb els exiliats [cubans] tenia com a objecte, en part, evitar una tempesta política dues setmanes abans de les eleccions primàries de Florida, per també guanyar-se simpaties entre l'exili cubà, que no ha deixat d'acusar Clinton de ser massa amable amb Castro[...]" (*Avui*, 27-2-96)

"Clinton, rodeado de cubanos afincados en Florida tras firmar la ley. El presidente hizo un gesto electoral"
(*El Periódico*, 13-3-96)

Però de l'anàlisi de la informació diària no es pot determinar de forma rotunda que els mitjans es posicionessin en un sentit o un altre. Per establir-ho cal fixar-se en els editorials, les columnes d'anàlisi i de col·laboradors publicats.

Diferents veus, un sol discurs

De l'estudi de la informació també es dedueix una gran similitud en els continguts dels diferents diaris estudiats. Això pot semblar una paradoxa si es té en compte que cada mitjà disposava del seu corresponsal o enviat especial. No obstant, per aprofundir en l'anàlisi del contingut és necessari prestar atenció a l'estructura de la notícia i a les seves fonts d'informació.

Pel que fa a la *Helms-Burton* es van donar tres tipus de fonts. Les institucionals, representades pels organismes oficials nord-americans, europeus, per exemple; les agències de notícies i els corresponsals des de Miami, Nova York, Washington, Brussel·les i, en algunes ocasions excepcionals, des de l'Havana.

Les cròniques no contenen, majoritàriament, elements d'anàlisi o de contextualització. Els corresponsals no van mirar cap a l'arrel del conflicte i no van fer previsions sobre l'evolució que podria tenir. Van limitar les informacions a la composició de la notícia estricta.

comunicació. Segons sembla, els cubans també van ser oblidats quan els Estats Units van decidir establir l'embargament al règim de Castro. És aventurat fer previsions sobre com evolucionarà el conflicte. Però si Cuba no cedeix en la seva fal·lera de conservar l'autonomia, quines noves mesures podrien prendre, els EUA?

DIARIS ANALITZATS

Avui
El Periódico
El País
La Vanguardia

Període: febrer del 1996- juliol del 1997

BIBLIOGRAFIA

- BORRAT, Héctor: *El periódico, actor político*. Barcelona: Gustavo Gili, 1989
- CARRANZA, Julio; GUTIÉRREZ, Luis y MONREAL, Pedro: *Cuba: La reestructuración de la economía*. Madrid: Iepala editorial, Madrid, 1995.
- HABEL, Janette: *Ruptures à Cuba: Le castrime en crise*. Montreuil: La Breche, 1989.
- VALLE, Lucía y AGUILLÀ, Anolan (Eds): *Historia de un bloqueo: Estados Unidos asedia a Cuba por más de 30 años*. Ciudad de la Habana: Editora política, 1992.